

«مدارا همراه با قاطعیت» رمز اجرای عدالت در حکومت نبوی

رئیس پژوهشگاه حج و زیارت با اشاره به اینکه نهج البلاغه کتاب نبی‌شناسی است، گفت:

رئیس پژوهشگاه حج و زیارت با اشاره به اینکه نهج البلاغه کتاب نبی‌شناسی است، گفت: سخنان حضرت علی(ع) نشان می‌دهد که پیامبر اسلام(ص)، حکمرانی با کارکرد هدایتی، اخلاقی و معنوی داشتند، نقدپذیر بودند و قاطعیت داشتند؛ چراکه اگر قاطعیت نباشد عدالت قربانی می‌شود.

«مدارا همراه با قاطعیت» رمز اجرای عدالت در حکومت نبویحجت الاسلام مهدی رستم‌نژاد، رئیس پژوهشکده حج و زیارت در گفت‌وگو با ایکن، به بیان سیره و ویژگی‌های حضرت رسول(ص) از زبان حضرت علی(ع) پرداخت و با تأکید بر اینکه نهج البلاغه کتاب نبی‌شناسی است، بخشی از بیانات امام علی(ع) در خصوص حضرت رسول(ص) را تشریح کرد که در ادامه با هم می‌خوانیم.

ایکن - بهترین راه شناخت حضرت رسول(ص) چیست و بیانات حضرت علی(ع) چه کمکی به ما در شناخت سیره و سیمای حضرت رسول(ص) می‌کند؟

مطالعه در سیره و سیمای رسول الله(ص) آن هم با کمک روایت امیرالمومنین(ع) جهات عدیده معرفتی، معنوی، تاریخی و ... دارد. دلیل این مسئله نیز این است که امیرالمومنین علی(ع) شخصیت بی‌بدیلی است که پیوند وی با رسول خدا(ص) یک پیوند صرفاً خویشاوندی نیست بلکه رابطه چند لایه و عمیقی در این میان وجود دارد. از همراهی مستمر با رسول خدا(ص) تا تربیت توسط پیامبر در خانه پیامبر و مشارکت‌هایی که در تمام فراز و فرودهای رسالت پیامبر(ص) تا آخرین لحظات عمر ایشان صورت گرفته، همه مجموعه‌ای را تشکیل می‌دهد که حضرت علی(ع) را به بهترین راوی و پیامبرشناس تبدیل می‌کند.

در نهج البلاغه نیز این مسئله بازتاب بسیار زیادی دارد. حتی موضوع پیوند منحصر به فرد امیرالمومنین(ع) به عنوان شاگرد مستقیم مکتب پیامبر(ص) در نهج البلاغه بازتاب گسترده‌ای دارد و خود حضرت می‌فرمایند که چه قدر به پیامبر نزدیک بوده‌اند.

حضرت علی(ع) در نهج البلاغه در خصوص دوران کودکی خودشان که در کنار رسول خدا(ص) سپری شده صحبت و مطرح می‌کنند که «من آنقدر به رسول خدا نزدیک بودم که رابطه من با پیامبر(ص) مثل رابطه دو روشنایی مرتبط و رابطه آرنج و بازوان بود». همچنین از منظر قرابت و نزدیکی معنوی و خانوادگی به پیامبر(ص)، می‌فرمایند: جایگاه من نزد پیامبر همانند جایگاه هارون برای حضرت موسی(ع) است. لذا مطمئن‌ترین راه شناخت پیامبر از طریق امیرالمومنین علی(ع) می‌تواند اتفاق بیفتد. ایکن - حضرت علی(ع) در چه برهه‌های تاریخی و به چه دلایلی در خصوص پیامبر اسلام سخن گفته‌اند؟

مطالب مطرح شده در نهج البلاغه در مورد حضرت رسول(ص) بسیار گسترده است و به فراوانی حضرت علی(ع) در ابتدای خطبه‌ها و نامه‌های خودشان وقتی حمد و ثای خداوند را بیان می‌کنند، در ارتباط با رسول خدا صحبت و ویژگی‌های آن حضرت را برمی‌شمارند که خود این مطالب مجموعه‌ای از دانسته‌های ارزشمند در مورد رسول خدا در اختیار ما قرار می‌دهد و می‌توان آن را پیامبرشناسی از دیدگاه امیرالمومنین علی(ع) دانست که جای بحث، بررسی و مطالعه عمیق دارد. ایکن - شاخص‌ترین و پرتکرارترین مطالبی که حضرت علی(ع) در مورد حضرت رسول(ص) بیان کرده‌اند چه مواردی است؟

حضرت علی(ع) به خلیقات، علم، دانش، سخت‌کوشی، تلاش و مجاهدت مستمر در راه خدا و ابلاغ رسالت، جنبه‌های خاص اخلاقی، مهربانی، شفقت و دلسوزی برای همه حتی گناهکاران توسط پیامبر اشاره می‌کنند. شفقت و مهربانی حضرت رسول(ص) از جمله ویژگی‌هایی است که قرآن کریم نیز به آن پرداخته و مطرح کرده است که پیامبر نسبت به مومنان رؤوف و رحیم بودند و نسبت به دیگران نیز مایه رحمت هستند. حضرت علی(ع) نیز بارها در سخنانشان اشاره می‌کنند که رسول خدا(ص) امان در زمین بود و وجود حضرت باعث رفع عذاب می‌شد.

بحث خاتم پیامبران بودن و علم غیب حضرت رسول(ص) نیز از دیگر مطالبی است که حضرت علی(ع) به آن اشاره کرده‌اند که هر کدام از این موارد سرفصل‌هایی است که می‌توان برای هر کدام توضیحات مفصلی مطرح کرد.

الگو و سرمشق بودن پیامبر(ص) و به تعبیر قرآن اسوه حسنه بودن ایشان و بی‌اعتنایی به زرق و برق دنیا نیز بارها هم در قرآن و هم توسط حضرت علی(ع) مطرح شده است. حضرت علی(ع) می‌فرمایند: حضرت رسول مانند بندگان روی زمین می‌نشست و

برای خود محل خاصی که جدا از دیگر مردم باشد قائل نبودند. هیچ تکلفی نداشتند و سهل الوصول و راحت با مردم مرتبط می شدند. با دست خودش کفش و لباس خود را وصله می کرد، بر مرکب ساده سوار می شد و برای خودش شأن و تکلفی قائل نبود و متواضعانه می زیست.

ویژگی های دیگر حضرت رسول(ص) که حضرت علی(ع) به آن اشاره می کند این است که حضرت محمد(ص) در دل خطر و عمل بود و مطلبی را بیان نمی کرد مگر اینکه خودش پیش از دیگران به آن عمل می کرد و خودش حتی در میدان جنگ جلو دار بود. ایکن - جمع بندی آنچه در نهج البلاغه در مورد حضرت رسول(ص) بیان شده، چه تصویری از ایشان به ما نشان می دهد؟

مجموعه مطالبی که در نهج البلاغه در خصوص رسول خدا مطرح شده، جامعیت جالب و تصویری از یک انسان بزرگ و بسیار برجسته با خصائل نیکوی انسانی و اخلاقی به دست می هد. البته باید توجه داشته باشیم که این تصویر جنبه تاریخی ندارد و صرفاً توصیف تاریخی نیست بلکه الگویی معرفتی از معنویت عقلانی است و بنیان های اخلاقی اجتماعی رسول خدا(ص) را تشریح می کند.

نکته قابل توجه این است که در نهج البلاغه پیامبر(ص) را یک انسان دست نیافتنی و خارج از الگوپذیری معرفی نمی کند بلکه می گوید که پیامبر(ص) یک انسان بود و دیگران هم می توانند به ایشان تاسی کنند و از ایشان الگو گیرند.

الگوپذیری از پیامبر(ص) یکی از توصیه های نهج البلاغه است و در آن تأکید شده است که شاید نتوان عین حضرت رسول(ص) شد، اما می توانیم از ایشان الگو و درس گیریم.

ایکن - بارزترین ویژگی که حضرت علی(ع) هم خودش در مورد مواجهه با مخالفان داشتند و هم نقل می کنند که حضرت رسول(ص) چنین ویژگی هایی داشتند چیست؟

پیامبر(ص) و امیرالمومنین(ع) در برهه ای از زمان فرصتی برای استقرار حکمرانی الهی در جامعه پیدا کردند. البته موانعی که در زمان حکمرانی حضرت علی(ع) برای ایشان ایجاد کردند، باعث شد ایشان نتوانند بسیاری از برنامه ها و اهداف خود را محقق کنند. شاید بر حسب ظاهر موانع در زمان حکومت حضرت رسول(ص) کمتر بود و منافقان کمتر می توانستند با حضرت رسول(ص) مخالفت کنند اما در مورد حضرت علی(ع) حتی افرادی که با ایشان بیعت کرده بودند نیز در مقابل ایشان ایستادند و جنگ های زیادی به ایشان تحمیل کردند.

از سخنان امیرالمومنین(ع) این موضوع برداشت می شود که پیامبر اسلام(ص) اخلاق و معنویت را در حکمرانی خود همراه با قاطعیت داشتند. یعنی هم جنبه عقلانی، اخلاقی و معنوی در حکومت ایشان برجسته است و هم جنبه عدالت.

وقتی موضوع مسئولیت اجتماعی و عدالت در کنار خردورزی قرار می گیرد، مجموعه این امور می شود «مدارا همراه با قاطعیت». این دو مسئله، دوگانه ای است که بسیاری نمی توانند آنها را کنار هم داشته باشند اما سخنان حضرت علی(ع) نشان می دهد که پیامبر اسلام(ص) یک حکمرانی با کارکرد هدایتی، اخلاقی و معنوی داشتند، نقدپذیر بودند و قاطعیت داشتند؛ چراکه اگر قاطعیت نباشد عدالت قربانی می شود.

براساس آنچه حضرت علی(ع) بیان فرموده اند، سیمای دوم اخلاق سیاسی پیامبر(ص) در کنار عدالت و قاطعیت، نقش هدایتی، تربیتی و اصلاح گری ایشان بود. یعنی اخلاق اجتماعی، عدالت محوری و البته سامان سیاسی مشروعی که پیامبر(ص) دنبال می کردند و نظام اسلامی و حکمرانی الهی، بر پایه همین اصول قرار دارد.

ایکن - در طول حکومت حضرت رسول(ص) و حضرت علی(ع) دشمنان اسلام فشارهای زیادی به مردم و حاکمان وارد می کردند؛ حضرات معصوم چگونه با این فشارها کنار آمده و مردم را به آرامش دعوت می کردند؟

در این خصوص مسئله امیدواری و امیددادن مسئله مهمی است. هم رسول خدا(ص) مشکلات حکومتی زیادی داشتند و هم حضرت علی(ع) با مشکلات بسیار پیچیده در دوران حکومتشان مواجه بودند. حکومت حضرت محمد(ص) و حکومت حضرت علی(ع) دو مقطع تاریخی بسیار مهم بود که مسائل و مشکلات مشابه و متفاوتی را دربرداشت. حضرت محمد(ص) اشاره می کنند که من برای «تنزیل» قرآن جنگیدم و تو برای «تأویل» قرآن.

اما نکته مهمی که در کلمات هر دو وجود دارد و حضرت علی(ع) نیز در نهج البلاغه به آن اشاره کرده اند، خستگی ناپذیر و امیدوار بودن هر دو بزرگوار و امید دادن آنها به مردم است. حضرات معصوم در اوج مشکلات و سختی ها امیدوار بودند و امید را به مردم منتقل می کردند و هیچوقت احساس یأس، حرف مأیوس کننده و عقب نشینی در کلامشان وجود نداشت.

این اوج امیدواری، استقامت، صبر و بردباری در مشکلات به خاطر ایمان و توکلشان به خدا و این اعتقاد بود که «نصر» جز از جانب خدا نیست و سایر امور در طول اراده خدا معنا دارد و محقق می شود.